

Megjegyzések.

1. Az itt közölt tárgysorozat változhat annyiban, hogy itt meg nem nevezett és ezentúl jelentkező tagtárs urak előterjesztései is sorra kerülhetnek, miről a közgyűlés alkalmával szétosztandó új napirend fog értesíteni.

2. A közgyűlés tartama alatt megtekinthető lesz a műgyetem ábrázoló mértani modell-gyűjteménye, úgyszintén több fővárosi tanintézet (II. és VII. ker. főgymnasiumok és II. és IV. ker. főreáliskolák) physikai szertára.

3. A physikai intézetben több tagtársunk és hazai tanszerkészítőink készülékei lesznek kiállítva.

Ezek egy részét Grüber Nándor tagtársunk lesz szíves bemutatni. Nevezetesen egy iskolai vetítő készülékkel, továbbá a Ferraris-féle forgó mágnesi tért szemléltető készülékekkel fog kísérletezni.

Ugyanitt Dr. Hoor Mór tagtársunk bemutatja javított Holtz-féle gépét, Strauss Armin tagtársunk pedig száraz elemekkel fog néhány iskolai kísérletet bemutatni.

A KÖZGYŰLÉS LEFOLYÁSA.

Első nap.

A napirendben kitűzött időben: április 4-én délelőtt 9 órakor a Math. és Phys. Társulat tagjai a műgyetem műszaki physikai tantermében összejövén, b. Eötvös Loránd elnök a nagy számban egybegyűltékét a következő szavakkal üdvözölte: Tisztelt Uraim! Évi közgyűlésünk első ízben hoz most bennünket össze, s azért engedjék meg budapesti tagtársaim, hogy az ő nevükben is a legszívegyesebben üdvözöljem vidéki tagtársainkat, kik hívó szavunknak engedve, sokan igen messziről oly nagy számban jelentek meg közöttünk. Nem zárt ülésre jöttünk össze, nem arra, hogy sokat tanácskozzunk és tanakodjunk: tanulni akarunk egymástól s egymást tanítani. Ez okból, mielőtt tulajdonképeni közgyűlésünket megtartanók, időnként tudományos előadásokkal és kísérletekkel fogjuk eltölteni. Szétküldött napirendünket bizonyára ismerik s mi reméljük, hogy pontos betartásával tetszésöket fogjuk ki nyerni. De hogy a programmon belül mindenki a hely- és időre nézve könnyebben tájékozódhasson, két collegánkat, Dr. Bozóky Endre és Dr. Demeczky Mihály urakat felkértem arra, hogy a netán szükséges felvilágosításokat megadni szíveskedjenek. — Most pedig kezdjük meg nem tanácskozásainkat, de előadásainkat, demonstrációinkat s azért is felkérem Wittmann Ferencz tagtárs urat arra, hogy előadását megkezdeni szíveskedjék.

Mielőtt azonban előadását elkezdené, még egy *istenhozottat* vidéki tagtársainknak, éljenek!

I.

WITTMANN F. a periodikus áramok görbéinek bemutatására szolgáló oscillogrammokról szólott és a mérőtelefonnal a váltakozó áram sinusgörbéjét objective állította elő.

Ezután bemutatta ELIHU THOMSON-nak az elektroinduktív taszításra vonatkozó kísérleteit.

Ezek után a váltakozó árammal táplált nagy transzformator szekundär tekerésében húszezer Volt-nál nagyobb feszültségű áramot állítván elő, a kisütő ágait egymástól százötven millimetryire távolította; eközben az áram magasan fellobogó láng alakjában egyenlítődt ki a kisütő sarkai között.

Kondenzátor batteria közbeiktatásával a váltakozások rendkívüli szaporítása által a hatás jelentékenyen fokozható; előadó ily módon 25 egymásután kapcsolt izzólámpát hozott izzásba és kimutatta, hogy az indukció oly nagy mértékű, hogy egynehány menettel bíró tekereshez közelített s két-három drótmenettel kapcsolatos izzólámpa működésbe hozható.

Előadó kísérletileg bemutatta TESLA MIKLÓS ama kísérleteit, melyek méltán a váltakozó áram csodáinak nevezhetők. Olajba merülő transzformator sarkvégei között hatalmas csattanással valóságos villámok ütnek át. Ha a készüléket két nagy önlемеzzel szereljük fel, az elektromos erőterben GEISSLER-féle 'csövek, melyeket egyszerűen kézben tartunk, gyönyörűen világítanak, a nélkül, hogy az áramfejlesztő készülékkel kapcsolatba hoztak volna. TESLA szerint ez volna a világítás ideális módja.

II.

Ezután SCHULLER A. műegyetemi tanár kísérletei kerültek sorra. Bemutatta cenzentrifugál mozgás törvényeinek szabatos beigazolására szolgáló készülékeit, továbbá a chemiaí harmonika lángjának rezgéseit a sztroborz-kóppal szemléltető kísérletét. Ez után harmonikus mozgások összetételét hangvillákra és rövid ingákra erősített tükrökkel vetette falra. Végül a műegyetem physikai szertárában és laboratoriumában kalauzolta a közgyűlés tagjait.

III.

1. Elnöki megnyitó.

B. Eötvös L. a közgyűlést a következő szavakkal nyitja meg:

Tisztelt Tagtársaim!

A Matematikai és Physikai Társulat első közgyűlésére gyűltünk ma össze.

Hosszas tanácskozásoknak, heves vitáknak nem megyünk elébe s nekem, kit az elnöki székbe ültetni kegyeskedtek, könnyű és különösen kedves feladat jutott. Könnyű, mert egyszerű, de egészséges viszonyaink között egyszerű és kevés az a társulati ügy is, mely ma annak formája szerint elintézésre vár; kedves, mert szavaimat nemcsak a főváros, de az egész ország matematikusaihoz és physikusaihoz intézhetem, a kik közül sokan messze földről jöttek ide leginkább azért, hogy azt a szellemi szövetséget, melyet társulatunk egy évvel ezelőtt összefűzött, élő szavakkal s baráti kézszerítésükkel megerősítsék.

Alakuló ülésünkön megfogadtuk, hogy segíteni fogjuk egymást mindenben, a miben akár a tudományművelés, akár a tanítás terén társ a társat segítheti; megfogadtuk, hogy a tudományos életet, melyre hazánk közművelődésének és iskolájának egyaránt szüksége van, szerény körünkben ébren fogjuk tartani. Hogy már eddig is segítettük egymást, azt nem vonhatja kétségbe az, a ki társulatunk előadó üléseiből és folyóiratunk hasábjából ismereteket merített; hogy élünk és pedig tudományosan élünk, arról fényesen tanúskodik ez a mai összejevetelünk és tanúskodik az a tény, hogy társulatunknak immár közel négyszáz tagja van; hogy vagyunk négyszázan e hazában, a kik magunkat matematikusoknak és physikusoknak valljuk.

Büszkén tekinthetünk végig tagjaink névsorán. Megtaláljuk benne iskoláink tanárainak javát, megtaláljuk technikai iparunk kitünőségeit, s még a hadsereg képviselői és a magántudósok sem hiányoznak körünkben.

Életpályáink a tevékenység különböző mezőire vezethetnek, az egyiknek kis terület és szerény eszközök, a másoknak nagy munkakör és gazdag felszerelés juthatnak osztályrészüln; de azért egyformán arra törekszünk valamennyien, hogy tudósokká váljunk és tudósok maradjunk, mert erős meggyőződésünk az, hogy az iskola, melynek életünket szenteltük, csak abban az arányban javulhat, a technikai ipar, melynek meghonosításán fáradozunk, csak abban az arányban fejlődhetik, a melyben tudományosságunk színvonalát magasabbra emelni bírjuk.

Szép és örvendetes jelenség az, hogy e tudományos zászló alatt ily sokan egyesülni tudunk. Erősebbeknek érezzük magunkat azóta, s tényleg erősebbek is lettünk. Igaz ugyan, hogy a tudományok előbbrevitele nem társulatok, hanem csak egyesek munkájának eredménye lehet, s testületileg vagy bizottságilag felfedezéseket csinálni nem lehet; de nemcsak kutatásból áll a tudományos élet, s hivatását mint tudós mégis csak az töltheti be igazán, a ki felkeresi társait, tanul tőlük, s őket szóval vagy írással tanítani tudja.

Sokan vagyunk s meg vagyok győződve arról, hogy sokat tanulhatunk

még mi is egymástól; a mit az egyik kérdez, arra a másik talán megfelel, azért ne zárkozzunk el társainktól, hanem buzdítva és segítve egymást, fejleszszük erőnket oly magas fokra, hogy a maga tudományos feladatát mindenikünk teljesíteni bírja, hogy a matematikusok és physikusok körében pezsdüljön fel az a tudományos élet, melyre a mi meggyőződésünk szerint hazánknak oly nagy szüksége van.

Mint ennek az ébredező életnek első hirnökeit üdvözlöm az itt egybegyülteket! A Matematikai és Physikai Társulat első rendes közgyűlését ezennel megnyitottnak nyilvánítom.

A közgyűlés jegyzőkönyvének hitelesítésére JEDLIK ÁNYOS és FARKAS GYULA tagtárs urakat kérem fel.

2. Titkári jelentés, Bartoniek Gézától.

Társulatunk alapszabályai az ügyvivő titkár kötelességévé teszik, hogy az évi közgyűlésen a Társulat működéséről jelentést tegyen. Nyilván abból a célból, hogy a Társulat egybegyült tagjai a hallottakon megítélhessék, mennyire felelt meg a Társulat az eléje tűzött feladatnak; helyesen, a célnak megfelelően választották-e meg az eszközöket azok, kiket a Társulat ügyeinek vezetésével megbízott s megállapítható legyen, milyen tanulság vonható le a lefolyt év tapasztalataiból a jövőben követendő irányra nézve.

A Társulat céljának elérésére szolgáló legfőbb eszközökül a rendes ülések, a tudományos folyóirat s időhöz nem kötött kiadványok vannak megjelölve. — Rendes ülést a Társulat az *első* évben — hozzászámítván az alakulást közvetlenül megelőző üléseket — összesen 24-et tartott. Ezek közül 12-ben egy matematikai és egy physikai tárgyú előadás tartatott; 5 ülésen csupán csak matematikai, 7 ülésen pedig csak physikai tárgyú előadás volt.

Az előadások nagy részét a folyóiratban közzétettük, vagy pedig közölni szándékozunk.

Az előadások czímeiből látható, hogy tárgyuk vagy az előadó önálló munkásságának eredményeiből van véve, vagy pedig az illető tudomány szak egy-egy részében tett haladásra vonatkozik. Több előadásunk tisztán szaktárgyaink tanítását tartja szem előtt, újabb készülékeket, vagy pedig tagtársaink előadási kísérleteit ismertetvén. Külön ki kell emelnünk a f. é. jan. hó 19-én tartott ülést, mely egészen Galilei emlékének és műveinek volt szentelve. Ez ülésünket Dr. Farkas Gyula tagtársunk, ki a legnagyobb hideg idején utazásra elszánta magát, tette lehetővé; ez áldozatkészsége a Társulat háláját biztosítja neki. Hiszszük, hogy előadásaink tárgyuknál fogva egészben véve megfeleltek a kitűzött célnak, amennyiben szaktárgyaink